

23.4.2021

Valtiovarainministeriö

Lausuntopyyntö: Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategiset tavoitteet

Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategisina tavoitteina on syventää tietopolitiikan johtamista ja tehdä julkisen tiedon avoimuudesta koko tietopolitiikan kantava periaate. Strategiset tavoitteet koskevat Suomen julkisen hallinnon toimijoita.

Julkisten tietovarantojen saaminen aiempaa laajempaan käyttöön hyödyttää koko yhteiskuntaa lisäten toiminnan avoimuutta, mahdollistaen hallinnon kehittämisen sekä parantaen kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tiedon laajempi saatavuus edesauttaa tutkimusta, kehittämistä, liiketoimintaa ja innovointia.

Tiedon saatavuus, hyödynnettävyys ja käytettävyys sekä toissijaisen käytön erilaiset muodot ovat merkittäviä tekijöitä parannettaessa suomalaisen julkisen sektorin tuottaman tiedon roolia ja arvoa erilaisilla tietomarkkinoilla. Julkisen sektorin hallussa olevan tiedon oikea-aikainen ja -sisältöinen hyödyntäminen muun muassa sosiaalisen inklusion vahvistamisessa ja aluekehityksessä tuottaa hyötyjä sekä julkiselle että yrityssectorille.

Strategiset tavoitteet on jaettu neljään eri teemakokonaisuuteen: 1) Ohjaus, koordinaatio ja yhteistyö, 2) strategia ja toiminta, 3) tiedon hallinta ja 4) mahdollistajat. Kunkin teeman alla on kuvattu teemaan liittyvät strategiset tavoitteet. Kukin strateginen tavoite sisältää päätavoitteen ja sitä tukevat alatavoitteet sekä tavoitteen toteutumisella tavoitellut pitkän aikavälin vaikutukset.

Eläketurvakeskuksen mielestä tavoitteita voidaan pitää kannatettavina julkisen hallinnon toimijoiden osalta. Ne ovat kunnianhimoisia sekä haastavia. Epäselvää on, mitä termillä ”tieto” tässä yhteydessä tarkoitetaan. Tämä tulisi määritellä tarkemmin.

Strategisiin tavoitteisiin liittyy vahva sitoutuminen tiedolla johtamisen kulttuuriin julkishallinnossa sekä oletama siitä, että muodostettava tiedon hyödyntämisen ohjaus- ja koordinoimintamalli voisi luoda uutta liiketoimintaa ja edistää innovointia. Sääntely ja ohjaus voivat osaltaan mahdollistaa näitä tavoitteita. Eläketurvakeskus arvioi, että asetetut tavoitteet kuitenkin vaativat toteutuakseen panostamista tiedolla johtamisen osaamisen kyvykkyyksiin ja käytännössä tulosoajatulle julkisen hallinnon toimijoille resursseja tiedolla johtamisen osaamisen kasvattamiseen sekä tietoineistojen avaamisen ratkaisujen toteuttamiseen.

Teema 1:n aiheena on ohjaus, koordinaatio ja yhteistyö. Tavoitteena on ohjata ja koordinoita tiedon hyödyntämistä ja avaamista valtakunnallisesti. Tämä toteutettaisiin

selkeyttämällä lait, asetukset ja määräykset sekä periaatteet ja linjaukset yhdenmukaisiksi mahdollistamaan tiedon tehokkaampi hyödyntäminen. Tiedon hyödyntämiseksi ja avaamiseksi tehtäisiin laajasti yhteistyötä yli sektorirajojen julkisen, yksityisen ja 3. sektorin kesken sekä kansainvälisesti.

Eläketurvakeskuksen kannalta nämä tavoitteet ovat kannatettavia. Jos lainsäädännöllä asetetaan vaatimus julkaista kaikki julkisen hallinnon toimijoiden julkinen tieto, on tärkeää säätää myös tietojen avaamisen ja hyödyntämisen yhteisistä periaatteista. Lisäksi on välttämätöntä arvioida perusteellisesti myös tietojen laajamittaisen julkaisemisen mahdollisia riskejä.

Epäselvää on se, missä määrin nyt lausuttava strategia koskee Eläketurvakeskusta ja kuinka se tulisi sovellettavaksi Eläketurvakeskuksen toiminnassa. Sosiaali- ja terveystietojen toissijaiskäyttöä edistetään jo nyt erillisen lain ja asetusten mukaan alan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa sekä tietojohdamisessa. Tämä laki koskee osin myös Eläketurvakeskusta.

Teema 2:n aiheena ovat strategia ja toiminta. Tässä tiedon hyödyntämisen ja avaamisen lähtökohtana ovat asiakkaiden tarpeet ja asiakaslähtöisyyden parantaminen. Tiedon hyödyntäminen ja avaamisen tulisi olla osa organisaatioiden tavoitteita ja strategiaa. Tiedon avaaminen, tietoperusteinen päätöksenteko ja johtaminen olisivat osa normaalia toimintaa, prosesseja ja toimintakulttuuria. Tietoa tulisi käyttää vastuullisesti ja väärän tiedon levittämistä torjutaan.

Eläketurvakeskuksen mielestä nämä tavoitteet ovat lähtökohtaisesti kannatettavia. Tietojen hyödyntämisessä ja avaamisessa on huomioitava tietosuoja. Eläketurvakeskuksen tiedot perustuvat pääosin eläkelaitoksilta saataviin tietoihin, joka on henkilötason dataa eikä sitä voida sellaisenaan jakaa eteenpäin. Lisäksi tietojen käyttöä rajoittaa yksityisoikeudellisten toimijoiden kilpailuoikeudelliset näkökulmat. Eläketurvakeskus tuottaa näistä tiedoista raportteja eläkelaitoksille niiden oman päätöksenteon ja johtamisen tueksi.

Eläketurvakeskus tuottaa vuosittain oman julkaisukalenterinsa mukaisesti julkisia tilastoja eläkelaitoksilta saamista tiedoista. Eläketurvakeskuksen julkaisemat tilasto- ja tutkimusjulkaisut ovat julkisia ja ilmaisia, ja ne ovat ladattavissa verkkojulkaisuina maksuttomasti sekä etk.fi –sivuilta sekä Julkari –palvelusta.

Pääosa edellä mainituista tilastotiedoista viedään myös etk.fi:ssä olevaan tilastotietokantaan, joka on jo avattu avoimena datana. Tietokannassa on huomioitu tietosuoja, jotta tietojen perusteella yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Tietokannassa aikasarjat ovat pidempiä kuin tilastojulkaisuissa, ja ne sisältävät osin yksityiskohtaisempia tietoja. Tietokanta mahdollistaa tietojen joustavan jatko- ja hyödyntämisen. Sen tietosisältöä on laajennettu ja sitä kehitetään edelleen suunnitelmallisesti. Eläketurvakeskuksen tilastotietokannan käyttö on maksutonta.

Eläketurvakeskuksen rekisteritiedot ovat työeläkelakien mukaan salassa pidettäviä, joten niitä voi saada tutkimuskäyttöön yksilöaineistona vain käyttörajoitteisena tietoluovutuksena.

Teema 3:n aiheena on tiedon hallinta. Tämä edellyttää, että tietoympäristöt tunnetaan ja tietovarannot ovat helposti löydettävissä ja selkeästi kuvattu. Keskeiset kansalliset tietovarannot tulee tunnistaa ja niiden tiedon tulee olla keskitetysti hyödynnettävissä. Hyödynnettävien tietojen tulisi olla yhteentoimivia ja laadukkaita kansallisten laatuksiteereiden mukaisesti. Tietojen tulisi olla saatavilla ohjelmointirajapintojen (API) kautta ja rajapintoja tulisi käyttää aktiivisesti. Tavoitteena on tunnistaa tietoturva- ja tietosuojariskit ja luoda turvalliset käytännöt tiedon hyödyntämiselle ja avaamiselle.

Eläketurvakeskuksen mielestä tavoitteet ovat kannatettavia periaatetasolla. Eläketurvakeskuksessa on luotu tarkkaan rajatut käyttöoikeudet henkilötason datan käsittelylle ja datat pseudonymisoidaan. Eläketurvakeskuksen käsittelemä data on pääosin henkilötason dataa, jota ei voida sellaisenaan jakaa eteenpäin. Eläketurvakeskuksen tilastotietokannassa on huomioitu tietosuoja, jotta tietojen perusteella yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Eläketurvakeskus on laatinut ohjeet tietojen suojaamisesta.

Eläketurvakeskuksen rekistereiden tietoja voidaan käyttää jo nyt sosiaali- ja terveystietojen toissijaiskäytöstä annetun lain mukaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa. Tätä varten keskeiset tietosisällöt tulee viedä asetuksen mukaisessa määräajassa Terveystietojen ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään aineistokatalogiin. Eläketurvakeskuksen keskeiset rekisterit ja niiden sisällöt on myös kuvattu etk.fi:ssä tietosuoja-asetuksen mukaisesti.

Teema 4:n aiheena ovat mahdollistajat. Tavoitteena on, että tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen on resurssoitu riittävästi. Tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen tulee olla saatavilla kattavasti tukea ja opastusta eri muodoissa. Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen osaamisen tason tulisi olla korkea ja osaamisen kehittämiseen tulee olla tarjolla selkeitä koulutuspolkuja. Tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen tulee olla tarjolla avoimia alustoja, kehitysympäristöjä ja työkaluja.

Eläketurvakeskuksen osalta tietojen hyödyntämiseen ja avaamiseen on panostettu jo kohtuullisesti voimassa oleva säädösten puitteissa. Kaikki mahdollisuudet hyödyntää nykyisiä tietoja eivät todennäköisesti ole vielä tiedossa ja tarvetta lisäkoulutukselle ja opastukselle on tarpeen niin Eläketurvakeskuksessa kuin laajemminkin yhteiskunnassa.

Eläketurvakeskus

Jaakko Kiander
Johtaja

Tiina Palotie-Heino
Tilastopäällikkö